

ALCANALI

o edificis a construir, a cobrir de volta' (ll. clàss. CAME-RARE), afegint-s'hi -ARIOS amb el conegut resultat mos-sàrab, que ha donat *Llombai, Cambrai* (que allà hem comentat, te. de Carlat); *Patraix, Saraix, Barraix* etc.

No nego que per a algun d'aquests noms es pot pensar també en altres etimologies (cf. el cast. *cambrone-ra* 'arç' DECH); i per a alguns, en l'àr. *qamar* 'lluna', que els àrabs usaren tant com a nom elogiós de la bellesa de les dones (*Qamar al-Qamâr* 'la més bella de les Llunes' en les Mil-i-Una Nits): p. ex. per a *Camàra* de Monòver; qui sap si també *Caramandais* podria partir d'un *qamar ad-dajr*: en dubto més que de l'altra proposta perquè el plural i altres formes derivades de *dâr* ('casa') si de cas és (i només una de tantes formes) *diyâr* 'monestir, convent', que no sé pas si fou hispanoàrab; i 'lluna del monestir' ja no lligaria amb el sentit tan poc religiós d'aquella ponderació oriental de la beutat. Més fàcilment de *kâmara ad-dajr* 'cúpula del monestir' o 'de les cases'.

Alcambronars, V. Alcàmera Alcanada (Mall.) vol. 1, 28, i s. v. *Alcàntera* (infra)

ALCANALI

Poble a la vall del riu Xaló o Gorgos, quasi equidistant (uns 15 k.) entre Dénia i Callosa, a uns 20 aigües amunt de Xàbia. El nom oficial era *Alcalalí*, com el denomina Cavanilles (II, 215), en temps del qual només tenia 96 hab.; avui és el cap d'un municipi (junt amb Llosa i algun altre poblet), i en té molts més. El nom de la parròquia és *Alcabalí*, ens explica SSiv. (32-33) i en dóna dates històriques: pertanyent a la Vall de Pop, centre de la revolta dels moriscos d'Alazrac en el S. XIII, i també en el S. XIV; i encara el 1574 era només morisc, amb 30 cases, i dependent de Xaló, però amb un nombre de llogarets, dels quals dóna els noms, avui despoblats. Amb ruïnes d'un castell moro. «*Alcalay* y Mosquera», amb 100 cases de moriscos, cit. entre Llosa i Benigembla [a. 1609] (llista morisca de Boronat i Reglà, *Est. Mor.* 118); biblgr. en LzVargas, a. 1774. Joaq. Mestre Palacio en publicà una monografia històrica, 212 pp., València 1952.

Jo crec que és el que es pot identificar amb *Canne-llis*, que el Rept. (405) cita entre les cinc alqueries d'«*Alocayba*», car les altres que hi cita són ben a prop, i totes dins la vall mitjana del riu Xaló, que és la vall de Pop; Xaló és 2 k. aigües avall d'Alcanalí; i hi inclou Pedreguer, que n'és a uns 9 k. avall; i Gorgo, avui despoblat, que MGadea (*T. del Xè* I, 253) situa més amunt de Gata, que és també a 9 k. d'Alcanalí.

Pron. *alkanalí* a Teulada i rodalia, 1935 (així també MGadea, *T. del Xè* I, 253); els informes que recollírem amb els amics valencians per al nomencl. de 1933 ens mogueren a adoptar la forma *Alcanalí* igual a la que recomana SGuarner en el de 1966; i així ho vaig oïr també el 1963, en les meves enquestes d'allà (xxxiv, 133).

És clar que l'etimologia ha de ser aràbiga, com la

de la gran majoria dels noms de la rodalia: *Alocaiba* (*al-ʿoqáyyiba*, dim. de *ʿoqába* 'àguila' o bé 'pujadeta'), *Beniboya*, i *Benimaties*, desps. d'Alcanalí (SSiv., i jo en xxxiv, 133.16), *Benimazmuch* i *Carraca* (*Rept.*, alq. d'*Alocayba*). Es podria pensar en un compost d'*Alcalà*. Car en tot cas s'expliquen fàcilment per dissim. tant la variant *Alcabalí*, com *Alcanalí* i el *Canellís* del *Rept.*

Però hi ha un homònim o parònim, molt documentat en el *Rept.*, que ens orienta en una altra direcció. Allí figura *Alquellelin* com a alq. del terme de València en molts passatges (271, 272, 273, 278, 282, 283, 383, 381, 182): en diverses variants, totes evidentment alteracions d'aquella, la major part merament gràfiques, o mers errors de lectura (*Alquellelm* amb -m, error per -in): *Alquellelim*, *Alquelelym*, *Achelle(l)in*. Etimologia clara: plural en -in de *al-qallâl* 'terrisser, fabricant de terrissa, plats-i-olles'; el mot que va donar el cast. *alcalle* (Dozy-Eng. 80-81, DECH I, 127); de la mateixa família que *qôlla* (qolla «idria» RMA 419. 6f.) i que els cast. ant. *alcalla* (S. XI) i *alcolla*. Com és sabut els plurals en -in dels noms d'ofici, s'usaven popularment, en el nostre àrab vulgar, a manera de nom abstracte de l'ofici o de l'establiment (en veurem diversos casos en la Top.: *Alfarrasí*; arag. *Alfajarin* etc.).

No dubtem, doncs, que tant aquest antic nom d'alqueria de Val., com el del poble de la Vall de Pop, vénen d'aquest pl. *Al-qallâlin* denominant un establiment de terrissa, com les que han fet famoses Manises i l'Alcora, si bé potser menys fines.

ALCANAR

El poble vora el riu de la Sénia, encara a la comarca de Tortosa, ja arran del límit valencià.

PRON. POP. Encara que hi ha consciència de la forma normativa, *Alcanar*, pron. *alkaná*, en el parlar popular se'n separa la inicial sentint-la com article català: «allò què és? —lo *kaná*» a un d'Alcanar mateix; --- *kaná* a Freginals; «aquells són *del kaná*» 1920; jo també ho he sentit així (La Sénia, Rossell etc., 1961); de Vinaròs tinc anotades frases: *el kami del kaná* (xxviii, 61), *kami l kaná* (xxviii, 60) i a un altre (que ni tan sols hi posava article): *pendreu lo kami de kaná* i --- (xxviii, 60).

Gentilici pop. kanarêus La Sénia, Ulldecona, *kanarêu*, f. *kanarêba*, Alcanar, 1920. Està molt difós aquest adjectiu al llarg de tota la costa catalana, gràcies al fet que els pescadors i gent de mar d'Alcanar (o de l'agregat, més arran de la costa, *Les Cases d'Alcanar*) s'han dedicat en gran a la pesca d'altura, i a la petita marineria de cabotatge, fins al punt que la gent del Maresme anomenen *Canarêus*, els mariners dels quillats de pesca (i fins els quillats mateixos) que es veuen sovint a l'horitzó o mar endins: oït molts anys a St. Pol de Mar (1920ss.) per mi mateix i amics, allí i en els pobles veïns.¹

DOC. ANT. Unànimement amb -r final, i ja en la carta de població que en donà el Castellà d'Amposta el març de 1238, doc. que continua: «donamus vobis